

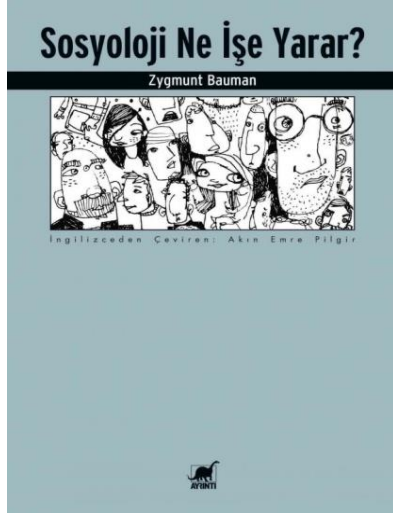
Makale Bilgisi

Makale Geliş Tarihi: 26.11.2021

Makale Kabul Tarihi: 29.12.2021

SOSYOLOJİ NE İŞE YARAR?*

Aziz ŞEKER**

Bauman, insanları etkileyen sosyal olguları sosyolojik bir bakışla irdeleyen, sosyolojik düşünüşün akademi dışında da yaygınlaşmasını sağlayan, çağdaş sosyolojinin önemli figürlerinden biridir. Modernite başta olmak üzere postmodernizm, etik, kimlik, devlet, refah devleti, kültür, iktidar, yöntembilim, edebiyat-sosyoloji ilişkisi alanında birçok çalışmaların altına imza atan Bauman, son yıllarda Avrupa'yı derin bir şekilde etkileyen göçmenlik konusuna da eğildi. Bauman'ın Micheal Hviid Jacobsen ve Keith Tester'in sorularına verdiği yanıtlardan hareket edilerek kurgulanan

kitabın ilk baskısı 2014 yılında Polity Press tarafından *What Use is Sociology?* ismiyle gerçekleştirilmiştir. 2021 yılında Türkçe baskısı yapılan eserin çevirisi ise diğer pek çok alan kitabı çevirilerinden aşına olduğumuz Akın Emre Pilgir'e ait.

* Bauman, Z. (2021). *Sosyoloji Ne İşe Yarar?* (Çev. A. Emre Pilgir). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. 153 sayfa, ISBN: 9786053145035.

** Doç. Dr., Amasya Üniversitesi Rektörlüğü SKS Daire Bşk. Amasya/Türkiye, shuaziz@gmail.com, ORCID iD: 0000-0001-5634-0221.

Sosyoloji disiplini düzen adına sosyal reform odaklı bir amaçla ortaya çıktığından itibaren sosyal problem olarak kabul edilen her konuda söz söyleme hakkını kendinde bulur. Modernite sürecinde bilimsel kimliğini işlevsel kılan sosyoloji, sanayileşmenin önemli oranda yansımalarını çalışma alanları içine almıştır. Başlangıçtan itibaren ulus devlete bağlılığı zamanla eleştirel olmasının önünde bir engel olmazken, küreselleşmeyle birlikte artan insan ve toplum etkileşimindeki her olgu sosyolojinin konusu kabul edilmektedir. Sorun odaklı işleyen bir sosyoloji, genel olarak düzen/uyum/sosyal reform adına rol yüklenir. Öte yandan sosyoloji hoşgörü, farklılıklar, özgürlüğün değeri, ezileni görünür ve kimlikli kılma, ötekiyi meşru kılma, yerleşik ulus aidiyeti olmayan geniş kalabalıkların analizini yapmak ve anlamak gibi sorun alanlarında ortaya çıkan sosyal durumları da çözümlemektedir. Dolayısıyla günümüzde rahatlıkla söyleyebiliriz ki, sosyoloji artık iktidara hizmet ettiği kadar onları rahatsız etme özelliğine sahiptir. Bu bağlamda Bauman sosyolojisiyse, sözü edilen birçok konuda eleştirel teoriyi temele alıp demokratik bir tutum takınarak sosyolojik bir öngörü oluşturmaya özen gösterirken, gerektiğinde de akıntıya karşı yüzebilen, hümanist varyasyonu içselleştirmiş insani değerlere sadakatli bir yol çizmeyi başarmıştır.

Sosyoloji Ne İşe Yarar? yapıtı; Sosyoloji nedir? Sosyoloji neden yapılır? Sosyoloji nasıl yapılır? Sosyoloji neyi başarır? başlıkları altında dört bölümden oluşur.

Esasen söyleşiler Ocak 2012 ve Mart 2013 tarihlerinde Micheal Hviid Jacobsen ve Keith Tester'in katkılarıyla gerçekleştirilmiştir. Üçünün buluşmaları sonucunda ortaya çıkan tematik başlıklar, Bauman'ın ahlaki ve politik mesajlarını ortaya çıkaracak şekilde yeni fikirler üretmenin yolunu açmayı hedeflemiştir. Kitap boyunca Bauman'ın diğer çalışmalarına göndermeler yapıldığını da okumaktayız. Bu anlamda örneğin *Kuşatılmış Toplum*'dan yapılan alıntının şu kısmı kitabın içeriğiyle bütünleşmektedir: “*Sosyolojik tahayyüllerin işlediği hammadde insan deneyimidir. Sosyolojik tahayyülün nihai ürünü olan ‘toplumsal gerçek’ ise deneyim cevherinden dökülmüş metallere dövülür*” (Bauman, 2021: 11).

Micheal Hviid Jacobsen ve Keith Tester kitabın girişinde, “*sosyolojinin sürekli değişen, durmaksızın genişleyen ve birbiriyle karşılıklı çatışan birçok farklı kullanımı vardır. Bu ‘sosyolojiden faydalanma’ meselesini devamlı geçerli ve yerinde bir soru haline getirir*” saptamaları, Mills'in dolaşıma soktuğu sosyolojik tahayyül ile ilişkilendirilir (Bauman, 2021: 12). Sosyolojik tahayyül kişisel olanı politik hale getirir. Kişisel sorunların, kamusal sorunlarla bağlantısı burada önem kazanmaktadır. Bu sebeple sosyoloji sözü edilen mantık üzerinden kamuya çalışır. Jacobsen ve Tester, sosyolojinin faydalı olduğunu belirttikleri gibi sosyolojinin güçlü olanlara satılmasını ise son derece tehlikeli bir şey olarak kabul ederler.

İlk bölümde Bauman'ın sosyolojik yörüngesini anlatmaya dönük sorular yer alıyor. Bauman'ın dikkat çektiği husus, *“bireysel özgürlükleri ve insanlığın kolektif potansiyelini büyütme hedefine almış bir sosyolojinin”* önemidir. Öte yandan sosyolojinin ister istemez, kasten ya da gıyaben siyasetle arasındaki ilişki yani sosyolojinin politik yapısı onu aynı zamanda etik bir pratik yapar. Evet, ahlaki dünyaya uzanan yolu keşfetmek ve haritalandırmak Bauman'a göre sosyologların işidir. Teolojik temanın masaya yatırıldığı soruda, *“sosyoloji, inatçı ve kesin bir şekilde tanrıbilimin sağlam bir muhalifidir”* (Bauman, 2021: 39) hipotezine vurgu yapılır. Ayrıca kendini sadık Simmelcilerden sayan Bauman için, *“bitmek bilmez kriz hali, sosyolojinin doğal habitatu olmaya mahkûmdur...”* (Bauman, 2021: 43).

İkinci bölümde, Bauman'ın neden sosyoloji yaptığı ve kendisini motive eden kaynaklar ele alınmaktadır. Bauman konuyla ilgili soruya şu yanıtı verir:

“Dostlarım doğrusu, sosyolojinin benim için neden bu kadar önemli olduğunu ikna edici bir şekilde (hem kendime hem başkalarına) açıklayamıyorum. Tek söyleyebileceğim, yaşamın alternatif bir yolunu asla öğrenemedim ve belki yavaş yavaş merakımı kaybettim. Ama bunun yanında dünyada var olmanın başka yöntemlerini deneme ve tatma becerimi, hatta isteğimi de kaybettim. Ya da belki üzerine düşünüp pratiğiyle geçen onca yıldan sonra, sosyoloji benim için hayatımın geri kalanından artık ayrılmaz bir şeye dönüştü. Gizlice ‘normal’ bir statü kazandı” (Bauman, 2021: 49).

Bauman'ın savunusunun, kendi biyografisine bakıldığında, Polonya'da doğduktan sonra yaşadığı trajik gerçekler bir yana entelektüel onurunu korumuş olmasıyla yakından ilişkili olduğunu söylemek mümkündür. 1972 Şubat'ında Leeds'te yaptığı konuşmada ifade ettiği *“romantizmden uzak bunca yıldan sonra, mesleğimiz umarım bir kez daha cesaretin, tutarlılığın ve insan değerlerine duyulan sadakatin test alanı olur”* tezi aslında yaşamının deneyimlediği bir şeydir (Bauman, 2021: 50). Sosyoloji neden yapılır? sorusu gündeme geldiğinde yapılan tartışmalar arasında Bauman şu çıkarsamayı yapar:

“Bireysel düzlemde çekilen sıkıntılarla onları üreten kolektif koşullar arasındaki sebep-sonuç bağlarıyla oluşmuş karmaşık ağı açığa çıkarmanın önemi kesinlikle inkâr edilemez. Sosyolojide ve daha doğrusu bu göreve uygun olmak için çabalayan sosyolojide, başlangıç diğer her şeyden daha belirleyicidir” (Bauman, 2021: 63).

Yukarıdaki yorumunu takiben Bauman, Bourdieu'nun şu önermesinin hafızaya kazınması gerektiğini paylaşır: *“Hayatını toplumsal dünyayı incelemeye adanmış olanlar, gelecek dünyanın umudunu bağladığı mücadeleler karşısında tarafsız ve kayıtsız kalamaz”* (Bauman, 2021: 63). Bauman, “tarihsel failin” dağılıp çözülmesine tanıklık eden bir kuşağın sosyologu, eleştirel yanı sıra umudun, güvenin ne değin yaşamsal olduğu duygusunu verir.

Öznesi olduğu sosyoloji yaklaşımını sosyolojik hermenötik ismiyle kavramsallaştırır. Bauman'ın anlatımı ile;

“sosyolojik hermenötik, insanların gerçekliklerini anlama gayretinin sosyolojik araçlarla yapılması gerektiğini söyleyen bir önermedir. Sosyolojik hermenötik önermesi, insanların düşünceleri ve eylemlerindeki anlamların peşine düştüğümüzde, düşüncelerini ve eylemlerini anlamaya/açıklamaya niyetlendiğimiz insanların içinde bulunduğu ve toplumun şekillendirdiği koşullara bakmak zorunda olduğumuzu söyler” (Bauman, 2021: 65).

Bu çerçevede Bauman, sosyolojinin misyonunun 'güçsüzlere güç vermek olduğu' mottosunu var kılar. Sosyolojik sorgulamalarında bu bakış açısı yer alır. Bauman'ın sosyolojik vizyonunda sosyolojik jargonun kendini sınırlara hapseden yönünü bulamayız. Yüreğini insanlara açan bir sosyolojinin daha özgürleştirici olduğu aşıkardır. Bölümün sonunda sosyoloji uğraşısının Bauman'ı mutlu kılıp kılmadığına dair bir soru gelir. Bauman yanıt olarak Goethe'ye ait şu düşüncelerle devam eder: *“Evet mutlu bir yaşamım oldu”* deyip hemen ardından şunu eklemiştir: *“Ama mutlu geçen tek bir hafta dahi hatırlayamıyorum”* (Bauman, 2021: 80).

Sosyoloji Nasıl Yapılır? kitabın üçüncü bölümünün adı. Bauman insanlar için geçerli olacak özelliği sosyoloğun önemine yer vererek açıklar:

“İnsanların davranışlarını yakından gözlemlemek, failerin deneyimleriyle empati kurmak, içinde buldukları koşulların seçmeye olanak tanıdığı veya tanımadığı seçeneklerin incelenmesi, tercihlerinde açığa vurdukları haliyle buldukları koşullarla ilgili algılarını, tercihlerini belirlemiş koşullar (daha doğrusu bu olasılıkları artırmış yahut azaltmış koşullar) hakkında bilinen şeylerle sıralama ve yan yana getirme” (Bauman, 2021: 83).

Bir tutum oluşturmaya dönük Bauman'ın çabası, *“sosyolojinin amacı insanların tercihlerini genişletmektedir”* cümlesinde anlamını bulur (Bauman, 2021: 85). Alternatif sosyoloji tahayyülünden yana tavır takınan Bauman, genel hatlarıyla sosyolojinin insanların yaşam deneyimleriyle kurulan eleştirel bir diyalog söylemine ve gerçek dünyada bu denklem nasıl kurulabilir tartışmasına özetle şu katkıyı yapar: *“sosyolojinin geleceği, en azından yakın geleceği kendisini insanların özgürlüğüne hizmet edecek kültürel politikaları yeniden canlandırma ve tesis etme çabasında yatmaktadır”* (Bauman, 2021: 90). Kitapta sosyolojiyi bir disiplin kimliğiyle analize açan Bauman, başka bir şeyi daha yapar. Anlatısını, biyografisi ve kendi deneyimiyle ilişkilendirme yolunu seçer.

Sosyolojinin kitesinin değiştiğinin öğrenilmeye çalışıldığı başka bir soruya karşılık Bauman'ın analizi şöyle olur:

“Sosyoloji tarihinin ilk bölümünü, modern projelere ve düzen inşa etme saplantısına hizmet etme çabasıyla geçirmiştir. Giderek bireyselleşen, toplum tarafından yaratılmış sorunların çözümünü amansızca toplumsal güçlerden alıp tek tek erkek ve kadınların omuzlarına yükleyen, akışkan ve modern toplumumuzda, sosyolojinin özgürlüğün bilimi ve teknolojisine dönüşme şansı vardır” (Bauman, 2021: 114).

Bauman’ın yukarıdaki söylemi ile sosyologlardan gerçekleştirmeleri istenen ikili görev, tanıdık olanı yabancılaştırmak ve yabancı olanı tanıdık hale getirmektedir (Bauman, 2021: 115).

Kitabın son bölümü Sosyoloji Neyi Başarır? sorusu etrafında yapılan tartışmaları kapsamaktadır. Sosyolojinin faydasını açığa çıkarmaya fırsat tanıyan soruya, Bauman net bir yanıt verir: *“Kanaatimce sosyoloji metodolojiye sadık olması üzerinden değil, deneyimle ve insanların kendi yaşam sorunlarıyla yürüttüğü mücadeleyle kurduğu ilişki üzerinden yargılanmalıdır”* (Bauman, 2021: 123). Bununla birlikte insan failliğinin krizinden söz eden Bauman'a göre *“toplumsal gerçeklikle oluşumu ve yeniden üretiminde insan failliğinin rolünü anlama, kayda geçirme ve idrak etme savaşının ön cephesinde bulunan sosyoloji, etkisinin diğer akademik alanlara kıyasla çok daha güçlü olduğunu hissedebilir”* (Bauman, 2021: 127-128). Burada tarihsel faillere dönülme ve dayanışma açısından 'prekarya' kavramını kritik eden Bauman’ın yaklaşımı önemli olduğu kadar sosyolojik bir derinliğe sahiptir: *“Prekarya ismiyle vaftiz edilmiş yığın, ‘birlikte ayaktayız ve birlikte yıkılırız’ hissiyatının yerine ‘herkes kendi başına ve altta kalanın canı çıksın’ düşüncesini yerleştirmesiyle meşhurdur”* (Bauman, 2021: 144). Bu, günümüzde sosyal teoride hayli dikkatle ele alınan prekarya kavramının dayandığı sosyal gerçekliğe farklı bir bakış açısıyla eğilmeyi zorunlu kılıyor.

Kitabın sonlarına doğru, söyleşi sosyolojinin amacına odaklanır. Söz sırası Bauman’a geldiğinde, iletilenlerde okurları sosyolojiyle alakalı yeni öngörülerin içine sürükleyecek umut veren bir düşünceye rastlarız:

“Bugünlerde ‘iyi yaşam’ fikri, ‘iyi toplum’ fikrinden kesip çıkarılmıştır ve bireysel kaygılarla bireysel icraata konu olan kendi işini kendin yap türü bir şey olmuştur. Artık ‘toplumu iyileştirme’ meselesi değil ümitsizce yaşanmaz hale gelen bir toplumsal ortam içinde görece konforlu bir alan inşa etme veya bulma meselesidir. Beşeri koşullarda yaşanan köklü değişimler sosyolojinin karşısına mesleğini yeniden düşünme ve yeniden düzenleme ihtiyacını çıkarmaktadır” (Bauman, 2021: 152).

Sosyoloji Ne İşe Yarar? Bauman sosyolojisini yakından tanımak isteyenlerin, üzerinde kafa yoracakları temel bir başvuru kitabı niteliğindedir. Beşeri yaşamın sorunlarının, insanlık

hallerinin ve insan deneyiminin Bauman'ın kavramlarıyla irdelendiği kitap, sosyolojiyle teması olan insanların düşüncelerini güncel kılmanın ipuçlarını da taşıyor.

1. Kitabın Adı: *Sosyoloji Ne İşe Yarar?*

2. Kitabın Yazarı: Zygmunt Bauman

3. Kitabın Türü: İnceleme

4. Kitabın Yayınevi: Ayrıntı

5. Kitabın Basım Yeri: İstanbul

6. Kitabın Basım Yılı: 2021

7. Kitabın Baskısı: 2. Baskı

8. Kitabın Sayfa Sayısı: 153

9. Kitabın Sayfa Yapısı: Kitap Kâğıdı

10. Kitabın Özgün Dili: İngilizce

What Use Is Sociology?

11. Kitabın Çevirmeni: Akın Emre Pilgir

Kitabın Yazarı Hakkında Kısaca Bilgi: 1925 doğumlu, Polonya asıllı sosyolog, aynı zamanda entelektüel bir kişiliğe sahip Bauman, sosyolojinin çalışma alanına giren birçok konuyla ilgili sosyolojiye yeni bir bakış açısı getirmiştir. Leeds Üniversitesi Sosyoloji kürsüsünde akademisyen olarak görev yapmış olan Bauman, *Modernite ve Holokaust* yapıtıyla Amalfi Avrupa Sosyoloji ve Sosyal Bilimler Ödülü'nü aldı. Bauman, 2017 tarihinde dünyadan ayrıldığında geride sosyolojik düşünüşün çerçevesini genişleten yapıtlar bıraktı. Küreselleşme, kültür, sosyal devlet, yöntembilim, göçmenlik, toplum, ideoloji, yoksulluk, kimlik, modernizm ve postmodernizm gibi olgular kitaplarının temel sorun alanlarını oluşturmaktadır.

Kitabın İçeriği Hakkında Bilgi: Kitap, Michael Hviid Jacobsen ve Keith Tester'in 2012-2013 tarihleri arasında Bauman ile yaptıkları dört söyleşiden oluşmaktadır. Bauman'ın eserlerindeki ahlaki ve politik mesajlarla bir uyum içinde yapılandırılan söyleşiler, Bauman'ın sosyolojik tahayyülüyle kaleme alınmıştır. Sosyolojinin nasıl faydalı olabileceği konusunda Bauman'dan hareketle sosyoloji nedir, neden yapılır, nasıl yapılır ve neyi başarır sorularına yanıtlar aranmıştır.

Okur Yorumu: Bauman, kitap içeriğinde insan deneyimine dikkat çekerek, sosyolojinin işlevini ve amacını açıklamaya odaklanır. Kitapta sosyoloji mesleği ile ilgili pek çok konu ele alınır. Ayrıca sosyolojinin güçlükleri ve fırsatları irdelenirken insan özgürlüğüne ne şekilde hizmet edeceği yönünde yapılan tespitler, yalnızca sosyologların değil sosyal teoriye ilgi duyanların da önemseyeceği niteliktedir.

Okur: Doç. Dr. Aziz Şeker, Amasya Üniversitesi Rektörlüğü.

Kaynakça

Bauman, Z. (2021). *Sosyoloji Ne İşe Yarar?* (Çev. A. Emre Pilgir). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.